

De echte prijs van GSM's en tablets

Op zoek naar eerlijke elektronica

Shenzen, China Foto gp314

Gsm, smartphone, PC, laptop of tablet: weinig mensen kunnen nog zonder. Maar wie staat er ook eens stil bij de werkelijke kost van een gesprek of een mail? Of bij de grondstoffen, de arbeidsomstandigheden en de ecologische impact van moderne elektronica? Tijd voor een overzicht van problemen, consumentenacties en (toekomstige) alternatieven.

Conflictmineralen

Behalve verschillende soorten plastics en kunststoffen bestaat moderne elektronica vooral uit tientallen gekende en minder gekende metalen. Het verhaal van tin, kobalt, koper, coltan, tantaal of wolfram verschilt weinig van dat van koffie of bananen. Ook hier gebeurt de ontginning vooral in het Zuiden, is de handel in handen van grote multinationals en vloeit slechts een bedroevend klein percentage van de winsten terug naar de lokale gemeenschappen. Bovendien verloopt de ontginning zelden 'proper'. Zo vervuilen kobaltmijnen in Zambia al jarenlang grote grond- en wateroppervlakten en bedreigen tinnijnen in Indonesië bossen en koraalriffen. Maar het bekendste en meest schrijnende verhaal is ongetwijfeld dat van DR Congo. Het land is onmetelijk rijk aan mineralen, maar blijft één van de armste ter wereld. Het aanslepend conflict in het oosten is heel nauw verweven met de lucratieve strijd om grondstoffen voor onze smartphones en laptops.

In 2010 stemde het Amerikaanse Congres een wetsartikel dat Amerikaanse ondernemingen verplicht om de aanvoer van 'conflictmineralen' uit Congo of een buurland te controleren en te weren, in een poging om de rebellenbewegingen financieel droog te leggen. Ook de Europese Unie denkt

momenteel na over dit soort stappen. Vergelijkingen met het Kimberley-proces liggen voor de hand. Dit initiatief probeert al sinds 2002 illegale 'bloeddiamanten' uit Oost-Congo en andere conflictregio's te bannen via oorsprongscertificaten. Maar de praktijk leert dat het enorm moeilijk is om alle achterpoortjes te sluiten.

Koper uit Congo Foto FairPhone

From Congo with (no) blood

In december 2012 publiceerde de campagne MakeITfair het rapport 'From Congo with (no) blood'. Dertig elektronica-giganten kregen een vragenlijst over het gebruik van de 3 T's (tin, tantaal en tungsten, Engels voor wolfram) uit Congo in hun productieproces.

Dertien erkenden hun verantwoordelijkheid en sommige bleken inderdaad maatregelen te hebben genomen om op zoek te gaan naar 'conflictvrije' grondstoffen. Maar een meerderheid wilde ondanks herhaaldelijk verzoek niet meewerken. Dit geeft aan dat er nog een lange weg is te gaan.

Kopermijn in Congo Foto FairPhone

Onbetaald overwerk

De volgende stap in het elektronica-verhaal is het productieproces. Vanzelfsprekend moeten we onze blik dan vooral richten op het Verre Oosten. Meer dan de helft van de mobiele telefoons en driekwart van de tablets komen uit Chinese fabrieken. Koploper is Foxconn, gekend als een Chinees maar in feite een Taiwanees bedrijf. In 2011 rondde het de kaap van de één miljoen werknemers en in zijn klantenportefeuille zitten alle technoreuzen, van Apple over Microsoft tot Sony en Nokia. In 2010 haalde Foxconn alle krantenkoppen met een reeks zelfdodingen onder zijn Chinese arbeiders. De werkdruk bleek immens, de eindeloze overuren onbetaald en de werkomstandigheden bar en onveilig. Apple reageerde op de publieke verontwaardiging door lid te worden van de Fair Labour Association (FLA), een Amerikaanse organisatie die grote bedrijven een inspectiesysteem aanbiedt op basis van een gedragscode. De rapporten van FLA bevestigden wat iedereen al lang wist en bevatten een lange lijst met aanbevelingen, waaraan Foxconn en Apple beweren volop te werken. Intussen blijven ngo's zoals China Labour Watch en SACOM (Students and Scholars Against Corporate Misbehavior) op geregelde tijdstippen de werkomstandigheden bij Foxconn en andere bedrijven aanklagen met nieuwe rapporten en bevindingen. Zij volgen de stakingsgolf die de laatste maanden herhaaldelijk Chinese bedrijven platlegt op de voet. Ook in India, waar de grootste toeleverancier van Nokia is gevestigd, of in Zuid-Korea, de thuisbasis van Samsung, worden behalve de apps van Apple ook de productieomstandigheden duchtig gekopieerd: te lage lonen, te lange werkdagen, te veel en onbetaald overwerk, discriminatie van oudere werknemers en tijdelijke contracten die tot nog minder rechten leiden.

Wie denkt dat dit een louter Aziatisch probleem is, heeft het mis. Een rapport van MakeITfair beschrijft het Flexe Syndro-

me in Hongarije, een land dat zich heeft opgewerkt tot de grootste Oost- en Centraal-Europese elektronica-producent. Een grote flexibiliteit in de arbeidswetgeving maakt dat Aziatische toestanden er oogluikend worden toegestaan. Het resultaat: "Zware dag- of nachtschiften van 12 uur, kortlopende contracten, werkonzekerheid en in één geval felle tegenwerking om een vakbond op te richten. Op een andere plek stonden zelfs regelmatig ziekenwagens voor de deur om flauwgevallen arbeiders weg te voeren."

Jean Marc Caudron van achActs (Actions Consommateurs Travailleurs) volgt dit onderwerp van dichtbij op: "Vorig jaar werd het een nek-aan-nek-race tussen de twee giganten Samsung en Apple wat betreft het niet nakomen van beloften. Samsung liet slechts mondjesmaat audits toe en kant zich resoluut tegen de oprichting van vakbonden. Bovendien werd in een productie-eenheid van elektrische geleiders een opmerkelijk aantal kankergevallen vastgesteld en weigerde Samsung zijn verantwoordelijkheid op te nemen. Wat Apple betreft: het lidmaatschap van FLA heeft de situatie op de werkvloer voorlopig nauwelijks gewijzigd. FLA wil ook amper met lokale vakbonden praten. Ik stel me dan ook grote vragen bij de controles die worden uitgevoerd."

"De winstmarges in de elektronica-sector zijn vaak gigantisch groot", gaat Jean-Marc Caudron verder. "Volgens berekeningen van Isupply, een bedrijf dat de technologiemarkten analyseert, bedraagt de productiekost van een iPad maximum 40% van de verkoopprijs. Concreet: een iPad van \$ 499 bevat voor \$ 219 onderdelen, terwijl de montage slechts \$ 10 kost. Wie durft na het horen van die cijfers nog beweren dat een verbetering van de productieomstandigheden onmogelijk is?"

Shenzhen, China Foto gp314

Tijd voor actie

MakeITfair is een campagne van Nederlandse, Duitse, Scandinavische en Hongaarse ngo's die consumenten in het algemeen en jongeren in het bijzonder willen tonen wat de echte prijs is van een gsm-gesprek of een e-mail. In samenwerking met onderzoeksinstituten en ngo's in RD Congo, Zuid-Afrika, India en de Filipijnen publiceren zij rapporten over grondstoffen, arbeidsomstandigheden en milieugevolgen. In 2010 lanceerden zij de campagne 'Time to bite into a fair Apple'.

Diezelfde ngo's zijn ook de trekkers van een veel bredere groep, the **GoodElectronics network**. Meer dan 150 organisaties en individuen maken hier deel van uit, hoofdzakelijk vakbonden, mensenrechtenorganisaties, milieugroepen, wetenschappers en universiteiten. Zij richten zich zowel op bedrijven als op overheden met oproepen die gebaseerd zijn op de ILO-conventies rond waardig werk (International Labour Organization).

Eén van de actieve leden van het netwerk is **achAct** (Actions Consommateurs Travailleurs). Dit is een netwerk van 25 ngo's met vakbonden en consumentenorganisaties uit Franstalig België dat voortbouwt op de dynamiek van de Schone Kleren Campagne. Het netwerk baseert zich op MakeITFair voor zijn acties.

Goud op de afvalbelt

Bekijken we de volledige levenscyclus van een elektronica-product, dan is de ellende nog niet voorbij. Een gsm bevat tal van schadelijke stoffen, zoals arsenicum en lood. In de Europese Unie wordt naar schatting 25% van alle e-waste op een verantwoorde manier gerecycleerd. Het gros wordt nog steeds illegaal gedumpt, vaak in Afrika. Het Europees

Parlement hoopt hierin verandering te brengen door exporteurs een aantal verplichtingen op te leggen. Want in al die afgedankte telefoons en computers zit een schat aan schaarse en waardevolle metalen. Bedrijven zoals Umicore richten zich daarom steeds meer op urban mining, metaalontginning uit gebruikte materialen. In vergelijking met primaire mijnbouw zijn die grondstoffen veel beschikbaar en is de 'ontginning' veel minder energie-intensief.

Goud:eerlijk?

De organisatie Catapa voert al jarenlang campagne in Vlaanderen rond de negatieve impact van mijnotginning.

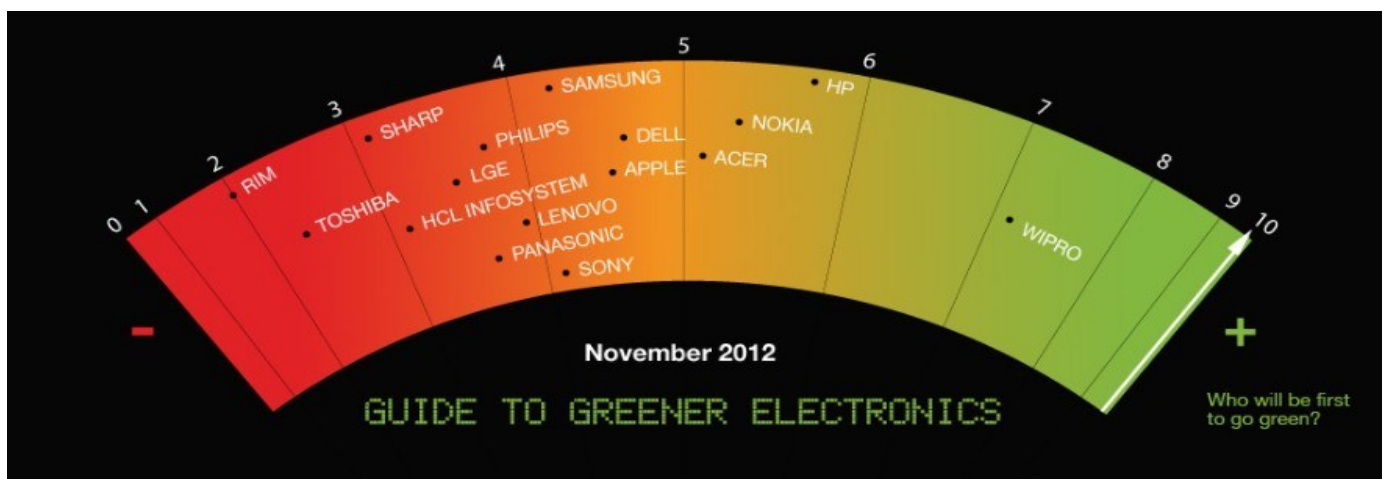
Samen met Ecolife en Netwerk Bewust Vebruiken startten zij de actie Goud:eerlijk?, waarbij ze consumenten oproepen om hun oude gsm's, opladers en computers naar recyclingpunten te brengen. Een ton gsm's (6.000 tot 10.000 stuks) bevat immers 340 gram zuiver goud, terwijl één gram zuiver goud uit de mijnbouw maar liefst vijf ton toxisch afval produceert, 10.000 liter water vergt en 17 ton CO2 uitstoot.

Groene elektronica

In november 2012 publiceerde **Greenpeace International** de 18de editie van zijn 'Guide to Greener Electronics'. De milieuoorganisatie kijkt daarbij niet louter naar de aanwezigheid van gevaarlijke stoffen in het productieproces, zoals in de eerste edities van de gids. Ook de energie- en klimaatpolitiek van het bedrijf nemen ze nu onder de loep, evenals de levenscyclus van een product. Kan het makkelijk hersteld worden? Is er een recyclagesysteem? Hergebruikt men grondstoffen?

Het resultaat is een rangschikking van bedrijven volgens hun milieu-inspanningen. Zo steeg Acer in vergelijking met de vorige editie negen plaatsen, dankzij het mijden van giftige stoffen en het terugdringen van de uitstoot van broeikasgasen. Apple, HP en Dell scoorden iets beter omdat ze stappen zetten om conflictmineralen te identificeren en te reduceren. Blackberry-fabrikant RIM bungelt net als in vorige edities eenzaam onderaan de lijst en heeft volgens Greenpeace niets van duurzaamheid begrepen.

De eerste plaats in de ranking van Greenpeace gaat naar het vrij onbekende Wipro. Deze Indische elektronica-productent maakt gebruik van duurzame energie in zijn productieprocessen, lobbyt intensief bij de Indiase overheid voor een

groener energiebeleid, scoort goed als het gaat om de inzameling van e-waste en weert langzamerhand gevaarlijke stoffen uit zijn producten.

In de schaduw van de grote elektronicareuzen zijn er ook kleine producenten die de ecologische voetafdruk van hun producten willen verkleinen. Een voorbeeld is **United Pepper**, een jong bedrijf uit Ath dat een kleine webcam op de markt bracht, gemaakt van kapok, katoen en Mekongzand. Het gaat dus allemaal om natuurlijke materialen die gemakkelijk te recyclen zijn. Dit geldt ook voor de elektronische componenten. Het productieproces zelf vraagt slechts een beperkte energie-input.

Een tip van Greenpeace

De meest duurzame toestellen zijn diegene die je NIET koopt! Ben je bezorgd om het milieu, probeer dan de levensduur van je elektronica te verlengen, kijk uit naar tweedehands materiaal en koop enkel wat je ECHT nodig hebt.

Eerlijke elektronica?

Een stap verder dan een groene gsm is een eerlijke gsm. Net dat is de missie van **FairPhone**, een Nederlands initiatief dat opereert vanuit Amsterdam en Londen. Bas Van Abel, coördinator van FairPhone: "Wij zijn er van overtuigd dat het mogelijk is een smartphone te ontwikkelen met onderdelen die geproduceerd zijn zonder schade te berokkenen aan mens of milieu. Wij zien het als een ontdekkingsreis, waarbij we stap voor stap partners en oplossingen zoeken voor de verschillende problemen in de lange keten van grondstof tot eindproduct."

Een belangrijke voorwaarde is de aanvoer van gegarandeerd 'conflictvrije' grondstoffen. FairPhone wil daarvoor samenwerken met het Conflict-Free Tin Initiative (CFTI), dat eind oktober 2012 officieel van start ging met een eerste lading tin uit een mijn in Zuid-Kivu. Voor betere arbeidsomstandigheden hoopt FairPhone oplossingen te vinden via het Initiatief Duurzame Handel (IDH), een Nederlandse structuur waarbinnen ngo's gerichte projecten opzetten met multinationals en overheden. Het elektronica-project van IDH speelt zich af in 100 productiebedrijven in de Chinese provincie Guangdong en loopt in samenwerking met de Chinese regering, Philips, HP, Dell en sinds kort ook Apple. Ver-

der is het de bedoeling dat de FairPhone gebruik maakt van open source software, meer bepaald Firefox OS van Geeksphone, en dat hij makkelijk te repareren en te recyclen is.

Bas Van Abel over de strategie van het project: "Ook al is het vooral de bedoeling de sector te inspireren en niet zozeer te beconcurreren, de beste manier om het hele systeem in beweging te krijgen is het aanbieden van een alternatief. Daarom hopen we in het najaar van 2013 een eerste fairphone op de markt te brengen. Helemaal eerlijk zal die misschien nog niet zijn, maar wel de eerlijkste die er bestaat. Tegelijk moet het een politiek object worden dat consumenten, producenten en beleidsmakers tot actie aanzet."

Een vergelijkbaar geluid – hoewel meer filosofisch en nog in de beginfase – is te horen bij het Franse initiatief **Fairtrade Electronic**. Zij hebben zichzelf als doel gesteld een smartphone apaisé te ontwikkelen tegen 2015. Dergelijk toestel is mens- en milieuvriendelijk en gaat een leven lang mee. Hoofdgedachte is dat de technologie opnieuw ondergeschikt wordt aan de mens. Daarom mikken ze vooral op tekst en spraak als communicatiemiddel en veel minder op beeld. Via het toestel wil het project werk maken van eerlijke mijnbouw en gecertificeerde grondstoffen en aanzetten tot reparatie, hergebruik en recyclage van elektronica.

Trade for Development Centre
maart 2013

Urban mining actie Foto FairPhone

V.U. Carl Michiels, Hoogstraat 147 1000 Brussel

BTC TRADE FOR DEVELOPMENT

WWW.BEFAIR.BE

DE BELGISCHE
ONTWIKKELINGSSAMENWERKING .be

BRONNEN

Campagnes en rapporten

MakelTfair: www.makeitfair.org

The Goodelectronics Network: www.goodelectronics.org

From Congo with (no) blood: <http://makeitfair.org/en/the-facts/news/from-congo-with-no-blood>

Het Kimberley-proces (diamanten): www.kimberleyprocess.com

The Flexe Syndrome: <http://makeitfair.org/en/the-facts/news/flexibility-problematic-for-hungarian-electronics-workers>

China Labor Watch: www.chinalaborwatch.org

SACOM: www.sacom.hk

achAct: www.achact.be

Goud:Eerlijk: www.goudeerlijk.be

Fair Labor Association : www.fairlabor.org

Guide to Greener Electronics,

Greenpeace International: <http://www.greenpeace.org/international/en/Guide-to-Greener-Electronics/18th-Edition/Introduction>

United Pepper: www.unitedpepper.org

Eerlijke elektronica

FairPhone: www.fairphone.com

Conflict-Free Tin Initiative: www.solutions-network.org/site-cfti

Initiatief Duurzame Handel: www.idhsustainabletrade.com/electronics

Geeksphone: www.geeksphone.com

Fairtrade Electronic: www.fairtradeelectronic.org